

บททดลองนำเสนอว่าด้วยพัฒนาการ อุดมศึกษาไทยภายใต้สงครามเย็น: กำเนิดวงวิชาการไทย นักวิชาการชาตินิยม และชาตินิยมทางปัญญา ภายใต้เงาอินทรี

A Preliminary Studies on the Development
of Thai Higher Education in the Cold War Context:
The Rise of Thai Academia, Nationalist Scholars
and Intellectual Nationalism under the Eagle's Shadow

ลลิตทิเทพ เอกลลิตทิพงษ์ (Sittitthep Eaksittipong)¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอุดมศึกษาและวงวิชาการไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายสังคมศาสตร์ โดยเสนอว่าการพัฒนาอุดมศึกษาและวงวิชาการไทย นับแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทั่งถึงทศวรรษ 2530 ไม่ได้เป็นผลมาจากการบริหารงานและวางแผนจากบนลงล่าง (top-down) ของหน่วยราชการไทยเพียงด้านเดียว แต่เป็นมรดกจากอิทธิพลและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ภายใต้บริบทสงครามเย็น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา นี้ได้ก่อให้เกิดภาวะความย้อนแย้ง (paradox) ในช่วงปลายทศวรรษ 2500 ที่วงวิชาการไทยเริ่มมองบทบาทอเมริกันว่าเป็นการสร้าง “อาณานิคมทางปัญญา” (intellectual imperialism) กระทั่งนำไปสู่การก่อตัวของกระแส “ชาตินิยมทางปัญญา” (intellectual nationalism) ในวงวิชาการไทย ที่ส่งผลให้เกิดการผลิตงานวิชาการของ “นักวิชาการชาตินิยม” (nationalist scholars) เพื่อปลดปล่อยวงวิชาการไทยจากสถานะ “อาณานิคมทางปัญญา”

¹อาจารย์ ดร., ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200,
อีเมล: sittitthep.e@cmu.ac.th

คำสำคัญ: สงครามเย็น, วงวิชาการไทย, ชาตินิยมวิชาการ

Abstract

This article focuses on the developments of Thai higher education and academia especially in the field of social sciences. It argues that the developments of Thai higher education and academia since the end of World War II to the 1990s were not merely the result of top-down planning and management of Thai government. On the contrary, they were the heritage of American influence and aid during the Cold War. Paradoxically, in the late 1960s, Thai academia started to view American influence and aid as the act of “intellectual imperialism”; it facilitated the rise of “intellectual nationalism” in Thai academia resulting in the production of academic works by nationalist scholars who aimed to liberate Thai academia from being intellectual colony.

Keywords: Cold War, Thai Academia, Intellectual Nationalism

บทนำ

การออกกฎระเบียบและนโยบายโดยพิสดาร ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการประกันคุณภาพที่ส่งผลให้เกิดการผลิตเอกสารประเมินและแบบฟอร์ม ขึ้นเลิศจำนวนมาก ได้สร้างความโกลาหลให้กับนักวิชาการและวงวิชาการไทยอย่างไพศาล ความคิดเบื้องหลังการออกกฎเกณฑ์และระบบประกันคุณภาพดังกล่าวคือการเน้นพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาไทย โดยผลสำเร็จในบั้นปลายคือการผลักดันให้มหาวิทยาลัยไทยได้บันไดการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในระดับนานาชาติโดยบริษัทเอกชน แม้จะมีเจตนาที่ดี ทว่าวิธีการดำเนินงานดังกล่าวของ สกอ. กลับสร้างปัญหาจำนวนมากให้กับอุดมศึกษาไทย²

² ฐิติพล ปัญญาธิมนันท์ (2018) สื่อทั้งไทยและเทศ ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้รายงานข่าวคราวเกี่ยวกับปัญหาการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทยจำนวนมาก จนพื้นที่เชิงบรรทัดฐานไม่เพียงพอต่อการอ้างอิง

ขณะเดียวกันด้วยแนวคิดแบบเดียวกับ สกอ. อาจารย์และผู้บริหารในมหาวิทยาลัยบางแห่งที่เชื่อว่าการออกระเบียบกฎเกณฑ์ตามอย่าง สกอ. หรือเกินเลยไปจากเกณฑ์ที่ สกอ. กำหนดจะเป็นทางลัดที่ช่วยผลักดันมหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพ แต่แทนที่จะส่งผลดี แนวคิดดังกล่าวได้สร้างปัญหาให้กับผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยและนักศึกษา³ ความโกลาหล อันเป็นผลมาจากการตั้งเป้าหมายผลักดันให้อุดมศึกษาไทยมีคุณภาพจนสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้นี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอุดมศึกษาไทย โดยเฉพาะในระดับผู้กำหนดนโยบายมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการอุดมศึกษาไทยจำกัดมาก จนไม่สามารถสร้างสรรค์นโยบายที่วางอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ก้าวให้พัฒนาคติกำเนิดอุดมศึกษาไทย

นักวิชาการในสายศึกษาศาสตร์ ได้ผลิตงานเขียนที่มีคุณภาพการสำคัญในการส่องสะท้อนอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของอุดมศึกษาไทย อย่างไรก็ตามงานประวัติศาสตร์เหล่านี้ก็มีข้อจำกัดในตัวเอง กล่าวคือการมองประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาไทยมักถูกรวบงำโดยการเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นบทบาทของชั้นนำเป็นหลัก จนลดทอนความสำคัญของปัจจัยอื่นๆ ทั้งการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา (periodisation) ก็มักติดกรอบการแบ่งระยะเวลาแบบชนบที่ยึดรัฐเป็นศูนย์กลางจนทำให้มองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษากับความเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมไทย โลกทัศน์ที่เกิดจากการฝึกอบรมในสายศึกษาศาสตร์ได้จำกัดการมองพัฒนาการของอุดมศึกษาไทยอย่างแคบ ๆ ให้อยู่แค่ความเคลื่อนไหวในบริเวณ “รั้วมหาวิทยาลัย” ที่สัมพันธ์กับนโยบายของภาครัฐ และเทคนิควิธีการในการบริหารการศึกษา⁴

³ อาทิ การประกาศนโยบายที่เกินเลยยิ่งกว่า สกอ. ด้วยการบังคับให้นักศึกษาไทยเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น หรือ บังคับเงื่อนไขจบการศึกษานักศึกษาจำเป็นต้องตีพิมพ์บทความเป็นภาษาอังกฤษในวารสารวิชาการระดับโลก (ที่แม้แต่อาจารย์ผู้ผลักดันกฎเกณฑ์ก็ยังมีปัญหาในการเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารเหล่านั้น) โดยมุ่งหวังว่าการเปลี่ยนภาษาจากไทยเป็นอังกฤษจะเป็นยาวิเศษที่ช่วยผลักดันให้มหาวิทยาลัยได้อันดับนานาชาติได้อย่างรวดเร็ว

⁴ ดูเหมือนว่า ความเข้าใจวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักศึกษาศาสตร์ ยังคงค่อนข้างล้าหลังและมีข้อจำกัดอยู่มาก หนึ่งในหนังสือเล่มสำคัญที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนด้านศึกษาศาสตร์ กระทั่งมีสถานะเป็น “คู่มือวิจัยทางการศึกษา” และได้รับการตีพิมพ์ถึง 7 ครั้ง โดยพิมพ์ครั้งสุดท้ายสุดในปี พ.ศ. 2553 เนื้อหาในส่วน “การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์” องค์ความรู้ยังล้าหลังมากอยู่กับความรู้ทางประวัติศาสตร์ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 ดู ไพฑูรย์ สินดารัตน์ (2555: 161-177).

การเขียนประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทยมักย้อนกลับไปหาจุดเริ่มต้นที่การสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2459⁵ ซึ่งนับเป็นการเปิดฉากอุดมศึกษาไทยแห่งแรก อย่างไรก็ตาม อุดมศึกษาและวงวิชาการที่สังคมไทยคุ้นเคยทุกวันนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด ทั้งยังไม่ได้เป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญคือนโยบายการบริหารการศึกษาอันเป็นผลิตของรัฐหรือเป็นผลมาจากผลิตองค์ความรู้ด้านบริหารการศึกษานันเกิดของนักวิชาการศึกษาศาสตร์

แม้จะได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยในปลายทศวรรษ 2450 แต่การสอนในระดับหลักสูตรปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพิ่งมาริเริ่มได้ในทศวรรษ 2470 ด้วยความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) (สมิทธิ วีรภัทรเวธ, 2550: 98-99) นอกจากนี้รายงานการสำรวจสถานภาพอุดมศึกษาไทยในช่วงหลังสงครามโลกที่ 2 จนถึงราวปลายทศวรรษ 2510 ทั้งจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา (IBRD) ต่างชี้ให้เห็นตรงกันว่าอุดมศึกษาไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่ในสภาวะย่ำแย่จนไม่อาจนับเป็นมหาวิทยาลัย (Darwin, 1954; IBRD, 1959/1963: 188-196)

การศึกษากำเนิดอุดมศึกษาไทยโดยเน้นจุดเริ่มต้นที่ พ.ศ. 2459 ถึงแม้จะมีคุณูปการสำคัญในการฉายภาพพลวัตภายในประเทศไทยที่ผลักดันให้เกิดการสร้างอุดมศึกษาด้วยพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทว่าจุดเน้นดังกล่าวก็สร้างปัญหาให้กับกรอบการศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทย ด้านหนึ่งการเน้นบทบาทของชนชั้นนำและรัฐนี้มีอิทธิพลจำกัดมุมมองการศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาให้อยู่ภายใต้กรอบการบริหารจัดการของชนชั้นนำและรัฐเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันการแบ่งระยะเวลากการศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษามักใช้เงื่อนไขบริบทเวลาที่เป็น “เวลาของรัฐ” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับรัฐ เช่น ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยุคพัฒนา ฯลฯ หรือระยะเวลาการออกนโยบายโดยรัฐ เช่น แผนพัฒนาการศึกษา

⁵งานชิ้นสำคัญที่บุกเบิกการศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาไทย ของไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2516) เริ่มการศึกษาโดยใช้ พ.ศ. 2459 เป็นหมุดหมายสำคัญ ซึ่งงานศึกษาในระยะหลังก็ดำเนินตามแนวทางนี้ ดู วารุณี ไอสถารมย์ (2533); สมิทธิ วีรภัทรเวธ (2550).

และการเปลี่ยนแปลงการจัดสังกัดอุดมศึกษา เป็นหมุดหมายสำคัญในการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา จนทำให้เกิดการละเลยการศึกษาที่ตั้งอยู่บน “เวลาของอุดมศึกษา”⁶ ที่จะเผยให้เห็นความเคลื่อนไหว และบทบาทของคนในรั้วมหาวิทยาลัยที่สัมพันธ์ไปกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกรั้วมหาวิทยาลัย ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ นอกจากนี้การศึกษำพัฒนาการอุดมศึกษาไทยโดยทั่วไปมักจำกัดกรอบการศึกษาให้อยู่แต่ในบริเวณรั้วมหาวิทยาลัยหรือไม่ก็ขยายไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรระดับรัฐเท่านั้น⁷ กระทั่งละเลยปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมไทย

การศึกษาจากมุมมองที่ผ่านมานี้มีคุณูปการสำคัญที่ทำให้เห็นภาพกว้างของพัฒนาการอุดมศึกษาไทยที่เป็นผลมาจากพลวัตภายในประเทศไทย อย่างไรก็ตามการยึดติดกับมุมมองเหล่านี้ไม่สามารถทำให้สังคมไทยเข้าใจพัฒนาการของอุดมศึกษาไทยอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมไทย และปัจจัยในระดับนานาชาติที่มีอิทธิพลต่ออุดมศึกษาไทย ขณะเดียวกันมุมมองเก่า ๆ นี้ก็ยังเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ฉุดรั้งพัฒนาการของอุดมศึกษาไทย ในแง่หนึ่งการขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการอุดมศึกษา ทำให้การพัฒนาการศึกษาเป็นเรื่องของการเก็บข้อมูลทางสถิติ หรือการบริหารจัดการโดยใช้ทฤษฎีสำเร็จรูปจากต่างประเทศ โดยไม่ได้นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์และเงื่อนไขของอุดมศึกษาไทย

บทความฉบับนี้จึงมุ่งทดลองนำเสนอมุมมองใหม่ที่ผู้เขียนคาดหวังว่าจะกระตุ้นการถกเถียงในวงวิชาการจนนำไปสู่การศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาไทยจากแง่มุมใหม่ ๆ ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนเน้นการศึกษาพัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทยโดยเฉพาะในสาขามนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์นับแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทั่งถึงทศวรรษ 2530 โดยพยายามชี้ให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมไทย และปัจจัยในระดับนานาชาติที่มีผลต่อการพัฒนาอุดมศึกษาไทย รวมทั้งจะพยายามให้ภาพการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของบรรดานักวิชาการทั้งในและนอก

⁶การให้ความสำคัญกับ “การแบ่งระยะเวลากการศึกษา” ในฐานะปัจจัยสำคัญต่อการสร้างสำนึกและความรู้ทางประวัติศาสตร์ยังเป็นประเด็นที่นักวิชาการไทยไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก ดูข้อถกเถียงเรื่องการแบ่งระยะเวลากการศึกษาใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2548: 43-47).

⁷อาทิ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2516); วารุณี ไอลธรมย์ (2533); สมโชติ วีรภัทรวร (2550).

ร่วมมหาวิทยาลัยที่นำไปสู่การเกิดภาวะที่ผู้เขียนเรียกว่า “ชาตินิยมทางปัญญา” ในวงวิชาการไทย จนเป็นพลังผลักดันให้เกิดการพัฒนาความรู้ในอุดมศึกษาเพื่อตอบสนองสังคมไทย และถกเถียงกับองค์ความรู้ในระดับนานาชาติในโลกภาษาอังกฤษที่ “นักวิชาการชาตินิยมไทย” มองว่าเป็นการบิดเบือนและลดทอนความเป็นจริงของสังคมไทย

ข้อมูล หลักฐาน และการตีความจากมุมมองใหม่: อุดมศึกษาไทยในยุคสงครามเย็น

การศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทยโดยทั่วไปมักมองว่าช่วงระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นหนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญของอุดมศึกษาไทย เอกสารชิ้นหนึ่งที่นักวิชาการสายศึกษาศาสตร์มักอ้างถึงกันบ่อยครั้ง และยกย่องให้เป็นหมุดหมายของการเปลี่ยนแปลงอุดมศึกษาไทยคือ รายงานของเซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Sir Charles Darwin) ผู้เชี่ยวชาญจาก UNESCO ที่เข้ามาสำรวจสภาพการศึกษาในประเทศไทยในปลายทศวรรษ 2490 รายงานดังกล่าววิจารณ์ความบกพร่องของอุดมศึกษาทั้งในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ การบริหาร และวิชาการ ระหว่างที่ดาร์วินเข้าพบ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ดาร์วินได้ยืบบันทึกถึงจอมพลป. โดยระบุถึงสถานการณ์อุดมศึกษาในประเทศไทยว่า “ห่างไกลจากมาตรฐานการเป็นมหาวิทยาลัยที่ยอมรับกันโดยทั่วไป” (Darwin, 1954: 14-15) ขณะเดียวกันดาร์วินก็ได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงอุดมศึกษาไทยอย่างเป็นระบบในรายงานที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2497 กระทั่งต่อมารายงานดังกล่าวได้กลายเป็นพิมพ์เขียวในการปรับปรุงอุดมศึกษาไทยในช่วงปลายทศวรรษ 2490 จนถึงต้นทศวรรษ 2500 (วารุณี ไอสถารมย์, 2533: 28; สมโชติ วีรภัทรเวช, 2550: 335-337) รายงานของดาร์วินนี้มักถูกใช้อ้างอิงเป็นหมุดหมายที่เชื่อมโยงกับการริเริ่มจัดการบริหารอุดมศึกษาโดยภาครัฐอย่างเป็นระบบในยุคสมัยจอมพลป. และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนนำไปสู่การเขียนประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาไทยที่เน้นบทบาทการบริหารจัดการของภาครัฐเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามหากจะทำความเข้าใจพัฒนาการอุดมศึกษาไทยอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะจากมุมมองที่ก้าวพ้นประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาแบบที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง นอกจากการใช้ข้อมูลหลักฐาน

ใหม่ ๆ แล้ว เราจำเป็นต้องพิจารณาข้อมูลหลักฐานเก่าจากมุมมองใหม่ ในแง่ที่เราต้องการเข้าใจนัยสำคัญ (significance) และวาระ (agenda) ของรายงานของดาร์วินที่จะช่วยส่องสว่างให้เกิดความเข้าใจต่อพัฒนาการอุดมศึกษาไทย เราจำเป็นต้องก้าวออกจากการอ้างอิงรายงานของดาร์วินในฐานะหมุดหมายสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงอุดมศึกษาไทย เราควรจะมองรายงานของดาร์วินเสียใหม่ว่าเป็นเพียงหนึ่งในความเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาไทยในช่วงบริบทสังคมการเมืองในขณะนั้นนั่นคือ “สงครามเย็น”

สงครามเย็นที่อุบัติขึ้นแทบจะพร้อมไปกับการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการอุดมศึกษาไทย ขณะที่ค่ายคอมมิวนิสต์กำลังรุกคืบขยายอิทธิพลในเอเชียอย่างรวดเร็ว ทั้งจากชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนและการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน จนทำให้เกิดความหวาดหวั่นว่าหากปล่อยให้ประเทศคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพลต่อไป ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลคอมมิวนิสต์ กระทั่งเกิดทฤษฎีโดมิโน (domino theory) ที่เปรียบเทียบการขยายตัวของคอมมิวนิสต์กับการล้มของโดมิโน ความหวาดหวั่นดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกาเริ่มมองประเทศไทยในฐานะจุดยุทธศาสตร์สกัดกั้นอิทธิพลคอมมิวนิสต์ วอชิงตันทุ่มงบประมาณช่วยเหลือจำนวนมหาศาลให้กับรัฐบาลไทย นอกจากความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแล้วยังมีความช่วยเหลือทางการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับการป้องปรามภัยคอมมิวนิสต์

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมตะวันตกโดยเฉพาะอเมริกันเชื่อว่าการศึกษาในสายสังคมศาสตร์ซึ่งนำไปสู่การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์จะนำไปสู่สันติภาพและความมั่นคง (Lengyel, 1986: 9-10) นอกจากนี้ วิธีคิดทางสังคมศาสตร์ยังถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการผลักดันประเทศไทยสู่ภาวะทันสมัย (สกินเนอร์, 2499: ก) การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำประเทศไทยให้ทันสมัย มีเศรษฐกิจระบบตลาด และเลือกเดินทางประชาธิปไตยตามทฤษฎีภาวะทันสมัย (modernisation theory) ซึ่งแพร่หลายอยู่ในขณะนั้น กล่าวในอีกแง่หนึ่งการพัฒนาการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการยับยั้งอิทธิพลคอมมิวนิสต์ ภายใต้วิธีคิดข้างต้นนี้รัฐบาลและมูลนิธิการกุศลของสหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทความช่วยเหลือจำนวนมหาศาลให้กับมหาวิทยาลัยไทย กระทั่งนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยให้กลายเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างแท้จริง

พลันที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีชัยชนะเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง รัฐบาลอเมริกันได้ผ่านรัฐบัญญัติว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางการเงินด้านการป้องกันร่วมกัน (Mutual Defense Assistance Act) เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการป้องกันโลกเสรีจากการรุกรานของคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2492 พร้อมไปกับปฏิบัติการทางทหาร สหรัฐอเมริกาได้ส่งคณะสำรวจเพื่อประเมินความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี พ.ศ. 2493 คณะสำรวจเพื่อประเมินความช่วยเหลือที่จำเป็นต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเมินว่าประเทศไทยมีความเสี่ยงสูงต่อการตกอยู่ใต้อิทธิพลคอมมิวนิสต์ ดังนั้นรัฐบาลอเมริกันควรทุ่มงบประมาณความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญมากคือ การศึกษา เนื่องจากการศึกษาของไทยยัง “อยู่ในภาวะร่อแร่” (Economic Survey Mission to Southeast Asia, 1971: 233) ดังนั้นความช่วยเหลือด้านการศึกษาก็จึงจำเป็นอย่างยิ่ง

หลังสงครามเย็นร้อนระอุขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490 ด้วยการเผชิญหน้าระหว่างโลกเสรีกับโลกคอมมิวนิสต์ในสงครามเกาหลี และชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อฝรั่งเศสในอินโดจีน ความหวาดหวั่นต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น ภายใต้บริบทนี้ IBRD ได้ส่งคณะผู้แทนมาสำรวจข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาประเทศไทยในปี พ.ศ. 2500 การดำเนินการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกา^๘ รายงานการสำรวจดังกล่าวได้กลายมาเป็นพิมพ์เขียวให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคพัฒนา (IBRD, 1959/1963)^๙ IBRD (1959/1963 : 13-14) ย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

^๘IBRD เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มของสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาระเบียบโลกในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หนึ่งในภารกิจหลักช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของไอบีอาร์ดีคือการส่งคณะไปสำรวจสภาพเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการวางแผนนโยบายการพัฒนาสำหรับประเทศเหล่านั้น ดู พัฒนาการของ IBRD จาก Mason & Asher (1973).

^๙ต่อมารายงานฉบับนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเพื่อใช้เป็นพิมพ์เขียวในการพัฒนาประเทศโดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไอบีอาร์ดีเสนอให้รัฐบาลไทยตั้งขึ้น สำหรับรายงานฉบับแปลภาษาไทย ดู สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (2503).

และเสนอการพัฒนาการศึกษาไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษาเป็นประเด็นสำคัญของแผนพัฒนาประเทศไทย

รายงานของดาร์วินซึ่งถูกมองว่าเป็นหมุดหมายสำคัญของพัฒนาการอุดมศึกษาไทย จึงไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดด ๆ ไร้ความสัมพันธ์กับบริบทการเมืองและสังคม ทั้งตัวเอกสารยังแฝงนัยสำคัญทางการเมือง รายงานของดาร์วินไม่ได้เป็นเอกสารสำคัญเพียงชิ้นเดียวที่ให้แนวทางการพัฒนาอุดมศึกษาแก่รัฐบาลไทย ดังที่งานประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาที่ผลิตโดยนักวิชาการศึกษาศาสตร์มักอ้างกัน รายงานของดาร์วินเป็นเอกสารหนึ่งชิ้นในชุดเอกสารที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในฐานะแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุดมศึกษาไทยเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในบริบทสงครามเย็น โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นพลังที่ขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอุดมศึกษาไทย

มหาวิทยาลัยสงครามเย็น กับสังคมศาสตร์สงครามเย็น

รายงานของคณะสำรวจต่าง ๆ ที่มีต่อมหาวิทยาลัยไทยในช่วงสงครามเย็นนั้นต่างให้ภาพตรงกันถึงความด้อยประสิทธิภาพของมหาวิทยาลัยไทย ตามรายงานของ IBRD (1959/1963: 190-194) มหาวิทยาลัยไทยประสบปัญหานักศึกษาล้นชั้นเรียน สัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดนั้นอยู่ที่ 1: 18 เป็นตัวเลขที่น่ากังวลเนื่องจากภาวะสัดส่วนที่อาจารย์ต้องรับผิดชอบจำนวนนักศึกษามากกว่ามหาวิทยาลัยในอเมริกาหรือยุโรปถึงสองเท่า ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษาพุ่งทะยานไปถึง 1: 79 นอกจากนี้อาจารย์ส่วนมากยังมาจากการจ้างชั่วคราว และขาดคุณสมบัติมาตรฐานในการสอน¹⁰ เมื่อรวมเข้ากับการขาดแคลนห้องสมุด ตำราเรียนภาษาไทย และความอ่อนด้อยทักษะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่จำเป็นสำหรับการอ่านเอกสารวิชาการของนักศึกษา การเรียนการสอนในอุดมศึกษาจึงไร้ประสิทธิภาพ จนกลายเป็นเพียงการท่องจำ (IBRD, 1959/1963: 195) การแก้ปัญหามหาวิทยาลัยไทยที่เต็ม

¹⁰ปัจจุบันแม้เวลาจะล่วงมากกว่าครึ่งศตวรรษสถานการณ์ก็แทบไม่มีอะไรพัฒนาขึ้นมากนัก ในส่วนสาขาวิชาสายมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์นั้น อัตราส่วนถูกกำหนดไว้ที่ 1: 25 สำหรับการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ขณะที่อัตราส่วนของสายวิทยาศาสตร์อยู่ที่ 1: 15 ซึ่งแทบไม่ได้แตกต่างอะไรจากยุคต้นทศวรรษ 2500 ความคิดทางสถิติเพื่อการบริหารการศึกษาที่กำกับการคิดอัตราส่วน FTES ที่นำมาคำนวณหาอัตราสัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษาในปัจจุบันจึงสร้างปัญหาอย่างมาก

ไปด้วยข้อจำกัดมากมายนี้จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งบุคลากรต่างชาติที่มีคุณภาพไปเป็นผู้พัฒนางานวิชาการไทย (IBRD, 1959/1963: 194-195)

ภายใต้แผนการพัฒนามหาวิทยาลัยไทยของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถูกเลือกให้เป็นพื้นที่นำร่องในการพัฒนาสังคมศาสตร์ ราวปลายทศวรรษ 2490 คณะสำรวจอเมริกันถูกส่งมายังคณะรัฐศาสตร์ เพื่อศึกษาหาข้อมูลในการพัฒนาการเรียนการสอนด้านสังคมศาสตร์ และเปลี่ยนแปลงสถานภาพของคณะรัฐศาสตร์ จากหน้าที่หลักของการเป็นแหล่งผลิตข้าราชการสู่ศูนย์กลางการเรียนการสอนด้านสังคมศาสตร์ในประเทศไทย คณะสำรวจเสนอให้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนจากการเน้นด้านรัฐศาสตร์ สู่การรวมสาขาวิชาการด้านสังคมศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาในหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ด้วย กระทั่งมีการเสนอให้เปลี่ยนชื่อคณะจาก คณะรัฐศาสตร์ สู่ คณะสังคมศาสตร์ (Lind, 2504: 17) ภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา คณะรัฐศาสตร์ได้เปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ ด้านสังคมศาสตร์ อาทิ การเมืองการปกครอง รัฐประศาสนศาสตร์ ประชากรศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และการทูต นอกจากนี้คณะรัฐศาสตร์ยังทำหน้าที่เป็นฐานในการเตรียมความพร้อมให้กับการเปิดคณะและสถาบันวิจัยด้านสังคมศาสตร์อื่น ๆ เช่น คณะเศรษฐศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร เป็นต้น

ในการปลูกฝังความรู้ด้านสังคมศาสตร์ให้กับสังคมไทย องค์กรต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา มีบทบาทสำคัญในการทุ่มเทความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาสังคมศาสตร์อย่างมาก ลอริสตัน ชาร์ป (Lauriston Sharp) ผู้วางรากฐานการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไทยศึกษาที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) เชื่อมั่นว่าการพัฒนาสังคมศาสตร์ในประเทศไทยจะช่วยสร้างแรงงานทักษะที่มีความจำเป็นต่อการทำให้หน่วยงานราชการไทยทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสังคมศาสตร์ยังจะเป็นเครื่องมือช่วยผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจระบบตลาด ขณะเดียวกันนักสังคมศาสตร์ไทยที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดี จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ช่วยให้สหรัฐอเมริกาเข้าถึงภาพ “ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนและถูกต้อง” ของสถานการณ์ในภูมิภาค ท่ามกลางบริบทการเมืองสงครามเย็น (Lauriston Sharp's letter to Cleon O. Swayzee, 1954)

นับแต่ต้นทศวรรษ 2490 ภายใต้การนำของชาร์ป โครงการวิจัยคอร์เนล-ไทยแลนด์ (Cornell-Thailand Project) ได้เริ่มทำการวิจัยชุมชนชาวนาบางชั้นเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยให้ทันสมัย ระหว่างการวิจัยที่บางชั้น ชาร์ปได้คัดเลือกและเปิดโอกาสให้นักวิจัยชาวไทยทำงานควบคู่กับนักวิจัยอเมริกันเพื่อปลูกฝัง และถ่ายทอดความรู้ด้านสังคมศาสตร์ให้กับสังคมไทย ขณะเดียวกันชาร์ปยังคัดเลือกนักวิชาการไทยที่มีศักยภาพไปศึกษาอบรมต่อที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล (Skinner & Kirsch, 1975: 15-16)

นอกจากโครงการวิจัยที่บางชั้นแล้ว โครงการวิจัยคอร์เนล-ไทยแลนด์ได้จัดตั้งสถาบันค้นคว้า มหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell Research Center) ที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ภายใต้การนำของ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (G. William Skinner) ผู้อำนวยการของสถาบันระหว่าง พ.ศ. 2494-2498 สถาบันได้ส่งเสริมพัฒนาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2496 สถาบันได้ร่วมมือกับมูลนิธิฟูลไบรท์จัดอบรมสังคมศาสตร์ให้กับข้าราชการไทยโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย (สถานวิจัยมหาวิทยาลัยคอร์เนล, 2496) ต่อมาทางสถาบันยังได้ร่วมมือกับยูเนสโก กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงศึกษาธิการ จัดบรรยายสาธารณะว่าด้วยสังคมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2498 เพื่อแนะนำชุดความรู้ทางสังคมศาสตร์ต่าง ๆ ให้กับสาธารณะ การจัดบรรยายสาธารณะดังกล่าวได้รับความสนใจอย่างมาก กระทั่งทางผู้จัดได้รวบรวมคำบรรยายบางส่วนจัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือ สังคมศาสตร์กับประเทศไทย (สกินเนอร์, 2499)

นอกจากคอร์เนลแล้ว มูลนิธิการกุศล และองค์กรของรัฐบาลอเมริกันอื่น ๆ ได้ร่วมมือกันสร้างวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองสงครามเย็นอย่างชัดเจน สองปีหลังจากชัยชนะของคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน วอชิงตันได้จัดตั้งองค์การส่งเสริมความร่วมมือร่วมกัน (Mutual Security Agency) ขึ้นในปี พ.ศ. 2494 เพื่อจัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารให้กับพันธมิตร การพัฒนาการศึกษาในทัศนะขององค์การมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เอกสารขององค์การระบุถึงการพัฒนาการศึกษาว่า มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนต่อการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง และการที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่ประเทศไทยนั้นมีจุดประสงค์เพื่อหล่อหลอมให้ชาวไทยมีทัศนคติ “ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ชื่นชมสหรัฐอเมริกา และโลกเสรี” (Basic

MSA Education Policy and Operational Methods in the Far East, n.d.)¹¹ องค์การ พัฒนาเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา (the United States Agency for International Development, USAID) และหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา (Peace Corps) ก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาสังคมศาสตร์ในประเทศไทย นับแต่ เริ่มก่อตั้งองค์กรช่วงบรรยากาศตึงเครียดของสงครามเย็นในทศวรรษ 2490 USAID มีส่วนสำคัญในการส่งคนไทยไปฝึกอบรมและศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกา ด้าน สังคมศาสตร์ (Muscat, 1990: 49-56)¹² ส่วนหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา ได้ส่ง อาสาสมัครอเมริกันเข้ามาเป็นครูอาสาเพื่อช่วยพัฒนาการศึกษาไทยนับแต่ระดับ ประถมถึงอุดมศึกษา¹³ ในจำนวนนี้มีอาสาสมัครคนสำคัญเป็นอาจารย์มีชื่อเสียง อาทิ คลาร์ก เนห์ (Clark Neher) ที่เข้ามาสอนรัฐศาสตร์ที่ จุฬาฯ ส่วนมูลนิธิฟูลไบรท์¹⁴ ซึ่งเริ่มจัดตั้งโดยรัฐบาลอเมริกันนั้นก็มีส่วนสำคัญในการให้ทุนนักศึกษาไทยไปศึกษา สังคมศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา และสนับสนุนให้อาจารย์ด้านสังคมศาสตร์จากสหรัฐ อเมริกาเข้ามาช่วยสอนและพัฒนาสังคมศาสตร์ในมหาวิทยาลัยไทย¹⁵ นอกจากนี้ มูลนิธิอื่น ๆ เช่น มูลนิธิรีคอกกีเฟลเลอร์ มูลนิธิฟอร์ด และ มูลนิธิเอเชียก็มีส่วนสำคัญ ในการพัฒนาอุดมศึกษาไทย ผ่านการให้ทุนการศึกษา การแลกเปลี่ยนบุคลากร ทางวิชาการ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการ อาทิ ห้องสมุดเป็นต้น (Muscat, 1990: 57-59)

¹¹ องค์การส่งเสริมความร่วมมือร่วมกันแรกเริ่มถูกตั้งขึ้นเพื่อจัดการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทหารให้กับยุโรป ต่อมาจึงขยายขอบเขตปฏิบัติงานมายังเอเชีย ต่อมาองค์การนี้ถูกยุบและภารกิจขององค์การถูกกระจายไปยังกระทรวง การต่างประเทศและกระทรวงกลาโหม

¹² ณ ปี พ.ศ.2523 ชาวไทยที่เข้าร่วมโครงการของ USAID มีจำนวน 10,714 คน ในจำนวนนี้ 2,094 คนได้รับการ ศึกษาอบรมในสาขาที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์

¹³ ข้อมูลเกี่ยวกับอาสาสมัครสันติภาพในช่วงทศวรรษ 2500 ดู Peace Corps Volunteer 1, no. 2 (December 1962): 10-20 ทั้งนี้ Muscat (1990: 35) ระบุว่าจำนวนอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยรวมระหว่างพ.ศ. 2505-2529 มี ทั้งหมด 3,500 คน

¹⁴ โครงการอาสาสมัครสันติภาพยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในสหรัฐอเมริกา อาทิ ใน กรณีของมหาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อิลลินอยส์ (Northern Illinois University) โครงการอาสาสมัครสันติภาพทำหน้าที่ เป็นจุดเชื่อมต่อให้กับการก่อตั้งศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (Center for Southeast Asian Studies) ความ สัมพันธ์ระหว่างโครงการสันติภาพกับมหาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อิลลินอยส์ และประสบการณ์ของคลาร์ก เนห์ จาก Denius (2011).

¹⁵ นับแต่เริ่มโครงการในประเทศไทยในช่วงต้นทศวรรษ 2490 จนถึงราวทศวรรษ 2520 มูลนิธิฟูลไบรท์ได้ให้ทุนนักศึกษา ไทยจำนวน 786 คนเพื่อศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสหรัฐอเมริกา ราวหนึ่งในสี่ของจำนวนผู้รับทุนศึกษาในสาขา วิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ มูลนิธิยังสนับสนุนให้นักวิชาการอเมริกันมากกว่า 200 คนเข้ามาสอนและทำวิจัยใน ประเทศไทย พร้อมทั้งยังสนับสนุนโครงการวิชาการต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ดู Muscat (1990: 57); มูลนิธิการศึกษาไทย-อเมริกัน (2529).

ในปี พ.ศ. 2497 การสร้างวงวิชาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทย เริ่มถูกผลักดันให้เป็นรูปร่างมากขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมศาสตร์ของยูเนสโกได้จัดการประชุมร่วมกับนักวิชาการไทยและต่างชาติที่ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ เพื่อผลักดันให้มีการจัดตั้งสมาคมด้านสังคมศาสตร์ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2529: 2) จนนำมาสู่สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยโดยมีที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ นับแต่เริ่มจัดตั้งสมาคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมศาสตร์ไทย (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2529) ทั้งนี้ทางสมาคมได้รับทุนสนับสนุนกิจกรรมจากมูลนิธิเอเชียและสำนักข่าวสารอเมริกัน (the U.S. Information Service) องค์การทั้งสองนี้มีส่วนสำคัญในการจัดตั้งสำนักพิมพ์วิชาการแห่งแรกของประเทศไทย คือสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่จุฬาฯ ทางสมาคมยังได้ริเริ่มการจัดพิมพ์วารสารของสมาคมคือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ซึ่งกลายมาเป็นพื้นที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสังคมไทยจากมุมมองของนักวิชาการไทย ที่เริ่มเติบโตขึ้นภายใต้การพัฒนาระดับการศึกษาไทยโดยสหรัฐอเมริกา¹⁶ นอกจากนี้สมาคมสังคมศาสตร์ยังได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ในการจัดตั้งโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (ต่อมาคือมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผลิตตำราวิชาการภาษาไทยที่มีคุณภาพในระดับอุดมศึกษา

นอกจากเป็นที่ตั้งสมาคมสังคมศาสตร์และมีคณะรัฐศาสตร์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ตามยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกาแล้ว การพัฒนามหาวิทยาลัยไทยโดยเฉพาะจุฬาฯ ยังได้อานิสงส์จากการตั้งศูนย์การทดลองความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น ในกรณี ของจุฬาฯ ซึ่งถูกมองว่ามีความพร้อมมากที่สุดในการพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยสมัยใหม่นั้น วอชิงตันได้เข้ามาพัฒนาคณะและสถาบันต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ โรงเรียนวิศวกรรม สปอ. (SEATO Graduate School of Engineering) ได้ถูกตั้งขึ้นที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ และถูกใช้โดยสำนักงานโครงการวิจัยขั้นสูง (Advanced Research Projects Agency)

¹⁶การตั้งสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองสงครามเย็น นอกจากพิมพ์หนังสือวิชาการสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์ยังทำหน้าที่แปลและพิมพ์หนังสืออเมริกันเป็นภาษาไทยจำนวนมาก การพิมพ์ดังกล่าวช่วยหล่อหลอมทัศนคติในแง่บวกต่อสหรัฐอเมริกาในหมู่นักวิชาการและผู้อ่าน สำนักข่าวสารอเมริกันเป็นผู้ควบคุมเงินทุนที่รัฐบาลอเมริกันเป็นผู้บริจาคให้กับสำนักพิมพ์ ในการใช้งบประมาณดังกล่าวทางสมาคมสังคมศาสตร์จะต้องทำเรื่องขออนุมัติจากสำนักข่าวสารอเมริกันทุกครั้ง ดูรายละเอียดเรื่องนี้ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ (2548: 110-111).

สังกัดกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกาในการค้นคว้าด้านทหารและสังคมศาสตร์ที่จำเป็นต่อการทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในไทยและเวียดนาม (Association for Diplomatic Studies and Training, n.d.: 217-226) ขณะที่คณะครุศาสตร์ ซึ่งเป็นคณะที่เพิ่งถูกตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2500 และได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาการเรียนการสอนจากสหรัฐอเมริกา (Wells, 1980: 246-247; Muscat, 1990: 115-116). ก็ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการพัฒนาความรู้เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ อาทิ มีการทดลองสำรวจทัศนคติของนักศึกษาต่อการแปลงเอกสารโฆษณาการอเมริกันเป็นภาษาไทย และการทดลองสำรวจทัศนคติของนักศึกษาในประเทศไทย (Business Research Ltd., 1961a, 1961b)¹⁷

ทั้งนั้นนอกจากจุฬาฯ แล้ว การพัฒนามหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศไทยก็ได้รับอานิสงค์จากการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นเช่นเดียวกัน การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน ในด้านหนึ่งก็มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ความรู้ประชาชนเพื่อชักจูงให้เดินตามแนวทางทุนนิยมและประชาธิปไตย นอกจากนี้งานวิจัยจำนวนหนึ่งก็เริ่มชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคก็ถูกรัฐบาลอเมริกันใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยบนที่ราบสูงในประเทศไทยเพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ (เก้งกิง กิติเรียงลาภ, 2559: 47-72)

อาณานิคมทางปัญญา ชาตินิยมทางปัญญา และนักวิชาการชาตินิยม

ทศวรรษ 2510-ทศวรรษ 2520 กล่าวได้ว่าเป็นยุคสมัยแห่งความเปลี่ยนแปลงของอุดมศึกษาไทยและวงวิชาการไทยในด้านภูมิปัญญา หลังจากเวลาผ่านไปสองทศวรรษที่อุดมศึกษาไทยถูกพัฒนาให้ทันสมัยด้วยการผลักดันจากสหรัฐอเมริกา กระทั่งอุดมศึกษาไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดของอเมริกันนั้น กระแสชาตินิยม

¹⁷ การวิจัยที่คณะครุศาสตร์ดำเนินการโดยบริษัทวิจัยที่รับช่วงงานต่อจาก USAID ทั้งนี้การวิจัยบางครั้งมีการให้นักศึกษาเป็นเครื่องมือในการทดลอง นอกจากนี้บุคลากรชาวไทยในคณะยังมีส่วนร่วมในฐานะผู้ทดลองด้วย

ทางปัญญาในหมู่นักวิชาการไทยเริ่มก่อตัวขึ้น จนกระทั่งมองว่าความช่วยเหลือที่มีนัยทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาเป็นการสร้าง “อาณานิคมทางปัญญา” ในช่วงทศวรรษ 2510-ทศวรรษ 2520 กระแสชาตินิยมทางปัญญานี้นำไปสู่ความพยายามในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ช่วยผลักดันการพัฒนาสังคมไทย โดยวางอยู่บนองค์ความรู้ที่มีรากฐานสัมพันธ์กับสังคม

ความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาทุ่มเทให้กับอุดมศึกษาไทย โดยมีวาระทางการเมืองแอบแฝงนั้น ส่งผลไม่คาดคิดให้เกิดสภาวะย้อนแย้งอย่างหนึ่งคือ การก่อตัวของชนชั้นปัญญาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการในรั้วมหาวิทยาลัย ที่เริ่มกลายมาเป็นหัวหอกในการตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการกับการพัฒนาประเทศชาติ และอิทธิพลทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยราวทศวรรษ 2500 นักวิชาการไทยสายสังคมศาสตร์กลุ่มเล็ก ๆ ภายใต้การนำของป๋วย อึ๊งภากรณ์ เริ่มन्द्रรวมตัวถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมืองและสังคมร่วมสมัย (Muscat, 1990: 65-66) การพบปะสังสรรค์ และถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทของปัญญาชนต่อการพัฒนาประเทศชาติยังมีพื้นที่มากขึ้นเมื่อมีการตั้งสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ภายใต้บริบทการเติบโตของอุดมศึกษาและวงวิชาการไทยวารสารวิชาการและกิ่งวิชาการที่ค่อย ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้น ก็ยิ่งเปิดพื้นที่ให้กับการถกเถียงและแสดงความคิดเห็นของปัญญาชนต่อการพัฒนาประเทศชาติ วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ของสมาคมสังคมศาสตร์ฯ ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นด้วยความช่วยเหลือของรัฐบาลอเมริกันกลับกลายเป็นสื่อที่นำไปสู่การตั้งคำถามต่อบทบาทของอเมริกัน

ภายใต้การนำของบรรณาธิการรุ่นบุกเบิก ปัญญาชนหนุ่ม (ในขณะนั้น) นามสุลักษณ์ ศิวรักษ์ วารสารมีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่ให้กับเสียงของปัญญาชนและนักวิชาการไทยที่เติบโตขึ้นภายใต้การพัฒนาอุดมศึกษาในยุคสงครามเย็น วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเปิดโปงความร่วมมือของรัฐบาลเผด็จการทหารไทยกับวอชิงตันในการทำสงครามเวียดนาม ซึ่งถูกปิดกั้นจากรัฐบาลไทย ผ่านการแปลบทความภาษาอังกฤษ การตีพิมพ์ทัศนะ และข้อมูลที่ได้มาจากนักศึกษาไทยในสหรัฐอเมริกา บทความต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากมุ่งวิพากษ์วิจารณ์สงครามเวียดนาม เผด็จการทหาร และบทบาทของอเมริกันในไทยแล้วยังเรียกร้องให้สหภาพปัญญาชนชาวไทยเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาชาติ

บรรดานักศึกษาไทยที่ได้รับอานิสงค์จากการพัฒนาอุดมศึกษาไทยในยุคสงครามเย็น จนได้รับทุนไปศึกษาต่อในสหรัฐอเมริกา นั้น เริ่มได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ ที่ไม่เคยรับรู้มาก่อน เนื่องจากการปิดกั้นของเผด็จการทหาร ขณะเดียวกันพวกเขายังได้รับอิทธิพลจากความเคลื่อนไหวทางสังคมในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามเวียดนาม และบทบาทของรัฐบาลอเมริกันในต่างแดน บรรดานักศึกษาไทยเหล่านี้ ผู้ซึ่งจะกลับมาเป็นอาจารย์ในรั้วมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของฐานทัพอเมริกันในไทย กระบวนการทำให้ประเทศไทยให้ทันสมัย (modernisation) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ กระทั่งนำไปสู่การตั้งคำถามถึงอิทธิพลและบทบาทของสหรัฐอเมริกาต่ออุดมศึกษาและวงวิชาการไทย ช่วงทศวรรษ 2510-ทศวรรษ 2520 ภาพลักษณ์ของสหรัฐอเมริกาในแวดวงปัญญาชนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจาก “มหามิตร” (great ally) สู่ “เจ้าอาณานิคมใหม่” (neo-coloniser) ขณะที่ภาพลักษณ์ของเผด็จการทหารก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจาก “ผู้พิทักษ์ชาติจากภัยคอมมิวนิสต์” สู่ “คนทรยศขายชาติ” ที่สมคบกับ “เจ้าอาณานิคมใหม่” ภายใต้บริบทนี้กระแสชาตินิยมทางปัญญาที่มองอิทธิพลและบทบาทของสหรัฐอเมริกาต่ออุดมศึกษาและวงวิชาการไทยว่าเป็น การสร้าง “อาณานิคมทางปัญญา” เริ่มก่อตัวขึ้น

ราวปลายทศวรรษ 2500-ต้นทศวรรษ 2510 กระแสชาตินิยมทางปัญญาเริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านหน้าวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ นักวิชาการไทยเริ่มมองว่าอิทธิพลอเมริกันที่ล้นเกินโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาคืออุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศไทย ขณะเดียวกันการลอกเลียนความรู้อเมริกันอย่างมีดบอดโดยนักวิชาการไทยก็เป็นปัญหาต่อการพัฒนาชาติเช่นกัน ในแง่หนึ่งกระแสการวิพากษ์วิจารณ์อเมริกัน (โดยจะสำนึกรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) ก็เป็นกระจกส่องสะท้อนที่กลับมาวิจารณ์สังคมไทย นักวิชาการไทยเริ่มมองว่าอิทธิพลที่ล้นเกินของอเมริกันและการลอกเลียนความรู้อย่างมีดบอดเป็นผลมาจากการไร้ความสามารถทางสติปัญญาและการขาดความพยายามของวงวิชาการไทยในการผลิตองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การเข้าใจตัวเอง สุลักษณ์ ศิวรักษ์ บรรณธิการของวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้เขียนบทนำเรื่อง “อิทธิพลฝรั่ง” ตีพิมพ์ในวารสาร ใจเมตติสหรัฐอเมริกาว่าไม่ต่างจากอาณานิคมอังกฤษ และฝรั่งเศส ทั้งยังเน้นย้ำและเรียกร้องให้สังคมไทย รู้จักตัวเองก่อนที่จะนำความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ สุลักษณ์ระบุไว้ว่า

“ถ้ามอกรอบ ๆ ตัวเราก็จะเห็น วิธีตามอย่างฝรั่งอย่างสุกเอา
เผากินอยู่โดยตลอด...ปัญหาเรื่องการศึกษา การคิดวางแผนอย่าง
ฝรั่ง ชนิดหาแก่นแท้เรื่องชีวิต ให้แก่นักศึกษายังเป็นการเหลือบ่า
กว่าแรงเกินไปใหญ่ สู้ตามฝรั่งไปอย่างเชื่อง ๆ โดยปราศจากปรัชญา
การศึกษาของเรา จะดีกว่า... อนาคตของไทยจะไปในรูปแบบไหน
จึงเป็นเรื่องที่น่าวิตกอยู่มาก” (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2509: 4-5)

วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กระตุ้นการถกเถียงปัญหา
สังคมไทย และดึงดูดนักวิชาการที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้เขียนบทความ
สื่อสารกับสาธารณชน บทความจำนวนมากเรียกร้องให้ปัญญาชนโดยเฉพาะนัก
วิชาการในรั้วมหาวิทยาลัยให้ผลิตความรู้เพื่อสังคม ขณะเดียวกันบทความจำนวนมาก
ไม่น้อยก็วิพากษ์วิจารณ์อิทธิพลทางการศึกษาที่ล้นเกินของอเมริกัน นักวิชาการ
ไทยจำนวนหนึ่งเริ่มมองว่า ความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่ผลิตขึ้นโดยนักวิชาการไทย
ศึกษาชาวอเมริกัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในการรับรู้เกี่ยวกับตัวเองเป็นเพียง
อาวุธในการต่อต้านคอมมิวนิสต์และเครื่องมือเปลี่ยนประเทศไทยให้ทันสมัยตาม
แบบสหรัฐอเมริกา (ไพจิตร เอื้อทวิกุล, 2509 ; วิทยากร เชียงกุล, 2513 ; วารินทร์
วงหาญเขาว์, 2513)

กระแสชาตินิยมทางปัญญาถูกเร้าให้ถึงขีดสุดเมื่อเกิดกรณีคณะกรรมการที่
ปรึกษาวิชาการ ประเทศไทย (Academic Advisory Council of Thailand, AACT)
ในปี พ.ศ. 2513 นักศึกษาอเมริกันได้เปิดเผยเอกสารซึ่งเผยให้เห็นบทบาทของนัก
ไทยศึกษาอาทิ ลอริสตัน ชาร์ป เดวิด วิลสัน (David Wilson) และ เฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์
(Herbert Phillips) ว่ามีส่วนร่วมกับสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ของวอชิงตันใน
ประเทศไทย ด้วยการให้คำแนะนำผ่าน AACT (Wakin, 1992) กรณีนี้อื้อฉาวนี้ดึงดูด
ความสนใจของนักวิชาการไทยอย่างมาก ชาวครวความเคลื่อนไหว และทัศนะวิพากษ์
ของปัญญาชนไทยต่อกรณีดังกล่าวถูกตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์
(สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 2513)

ช่วงพ.ศ. 2513-2514 สุชาติ สวัสดิ์ศรี ผู้รับไม่เป็นบรรณาธิการต่อจากสุลักษณ์
ได้เขียนแถลงการณ์โจมตีสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง สุชาติเรียกร้องให้คนหนุ่มสาว
ต่อต้านการร่วมมือระหว่างเผด็จการทหารกับวอชิงตัน และชี้ชวนว่าหากเอกราชทาง

ปัญญาคือส่วนหนึ่งที่สำคัญของเอกราชชาติแล้ว ประเทศไทยก็ตกอยู่ในฐานะอาณานิคมของอเมริกา (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 2513) พร้อมไปกับแถลงการณ์ดังกล่าวที่ปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกชาตินิยมทางปัญญา วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้ตีพิมพ์บทความจากนักวิชาการไทยวิพากษ์วิจารณ์อิทธิพลและบทบาททางการศึกษาของอเมริกาในไทยในแทบทุกมิติ นับแต่โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา การรณรงค์สอนภาษาอังกฤษ จนถึงการวิจัยเกี่ยวกับประเทศไทยของอเมริกัน และความช่วยเหลือทางวิชาการ ต่างถูกมองว่าเป็นเครื่องมืออาณานิคมที่จะเปลี่ยนประเทศไทยให้ไปทำตามที่อเมริกาต้องการ (ธเนศวร เจริญเมือง, 2517; ชลิต แนวนพนิช, 2517; แรนซัม, 2517; เกริกศักดิ์ กองศิลป์, 2513; ธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2515; สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 2513; วารินทร์ วงหาญเชาว์, 2513)

กระแสชาตินิยมทางปัญญานี้เป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวสำคัญที่ผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา อย่างไรก็ตามความผันผวนทางการเมืองในช่วงระหว่างตุลาคม พ.ศ. 2516-2519 ทำให้กระแสชาตินิยมทางปัญญาไม่ได้นำไปสู่การผลิตองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม ทว่าอารมณ์ความรู้สึกชาตินิยมทางปัญญานี้ได้ถูกจุดขึ้นและกลายเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันอุดมศึกษาไทยโดยเฉพาะวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530

ทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 เป็นช่วงการแจ้งเกิดของนักวิชาการไทยคนสำคัญในสายมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์หลายท่านอาทิ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ศรีศักร วัลลิโภดม ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ อานันท์ กาญจนพันธุ์ เป็นต้น การผลิตงานของนักวิชาการเหล่านี้จะโดยสำนึกรู้ตัวหรือไม่ก็ตามอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกระแสชาตินิยมทางปัญญา ที่มุ่งการทำความเข้าใจสังคมไทยผ่านการผลิตความรู้ที่จะทำให้สังคมไทยยืนได้ด้วยตนเอง งานชิ้นเอกของนิธิ (2525) คือ “วัฒนธรรมกระฎุมพีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์” ซึ่งนำเสนอครั้งแรกที่สถาบันไทยคดีศึกษาช่วงกลางทศวรรษ 2520 คือความพยายามในการหันมาสู่การพิจารณาพลวัตภายในในประเทศไทย ที่จะพลังในการพัฒนาชาติ งานชิ้นดังกล่าวในแง่หนึ่งมุ่งถกเถียงกับองค์ความรู้ และความคิดความเชื่อ ที่ผูกติดกับทฤษฎีภาวะทันสมัยแบบอเมริกันที่เชื่อในอิทธิพลภายนอก และตัวแบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์จากตะวันตกในฐานะพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลง

ประเทศไทยสู่ความทันสมัย ขณะทำงานของศรีศักร (2534) ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ยุคโบราณของไทยก็ชี้ชวนให้มองพลังในการพัฒนาจากท้องถิ่นที่หลุดพ้นไปจากกรอบคิดภาวะสมัยใหม่ที่จะต้องมีชนชั้นนำ ผู้ได้รับการศึกษาหรืออิทธิพลวิธีคิดแบบตะวันตกเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง ส่วนงานประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของฉัตรทิพย์นั้นก็ชี้ชวนให้สังคมไทยกลับมาพิจารณาประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจและพลังของวัฒนธรรมชุมชนของประเทศไทย เพื่อที่สังคมไทยจะได้ร่วมกันแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย แทนที่การลอกตัวแบบทุนนิยมจากตะวันตกอย่างมีดบอด (Thongchai, 1995)¹⁸ ส่วนอานันท์ก็เริ่มการตีพิมพ์บทความที่ชี้ให้เห็นถึงวาระทางการเมืองที่แผ่มาถึงสังคมศาสตร์อเมริกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ด้านไทยศึกษา พร้อมกับพยายามสร้างองค์ความรู้สังคมศาสตร์แบบไทย ที่ตอบสนองกับสังคมไทยผ่านการเขียนบทความภาษาไทยจำนวนหนึ่งจนสามารถนำมารวมเล่มตีพิมพ์เป็นหนังสือ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2530)¹⁹ การตีพิมพ์หนังสือเล่มดังกล่าวสะท้อนถึงกระแสความคิดชาตินิยมทางปัญญาอย่างชัดเจน วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ ผู้อำนวยการโครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้เขียนคำปรารภในการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ระบุว่า

“โครงการนี้มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการแสวงหาความรู้
ต่อความเป็นจริงทางสังคม และร่วมสร้างร่วมพัฒนาองค์ความรู้
ทางวิชาการหรือรอบทฤษฎี ที่มีลักษณะเป็นวิชาการของไทย ซึ่ง
มีมูลฐานมาจากข้อเท็จจริงของสังคมไทยเองมิใช่การลอกเลียน
มาจากที่อื่น” (วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์, 2530)

¹⁸ ในแง่หนึ่งบทความชิ้นนี้ของธงชัยมีอิทธิพลในการให้ภาพนักวิชาการเหล่านี้ในฐานะผู้ต่อต้านชาตินิยม และเน้นความสำคัญของ 14 ตุลาที่เป็นจุดเปลี่ยนติดจาก (turning point) ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดอย่างไพศาลจนละเลยความต่อเนื่องกับการเคลื่อนไหวทางความคิดที่เกิดขึ้น 14 ตุลา ข้อเสนองานของผู้เขียนเรื่อง “นักวิชาการชาตินิยม” และ “กระแสชาตินิยมทางปัญญา” เป็นความพยายามหนึ่งในการสนทนากับบทความชิ้นสำคัญของธงชัย และพยายามก้าวให้พ้นกระบวนทัศน์ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่เน้น 14 ตุลา เป็นศูนย์กลางจนละเลยความเคลื่อนไหวทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่ดำเนินมาก่อนหน้า 14 ตุลา และส่งผลต่อเนื่องมายังยุคหลัง

¹⁹ นอกจากบทความในหนังสือเล่มนี้ระหว่างช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 อานันท์ได้เขียนบทความอีกหลายชิ้นเป็นภาษาไทยเพื่อมุ่งเผยให้เห็นข้อจำกัดของมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์อเมริกันต่อไทยศึกษาและการทำความเข้าใจสังคมไทย เพื่อเป็นพลังในการส่งเสริมให้สังคมและวงวิชาการไทยยึดได้ด้วยตนเอง บทความเหล่านั้นได้ถูกนำมาพิมพ์รวมเล่มในปี พ.ศ. 2555 ดู อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555)

ในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 นี้ กระแสชาตินิยมทางปัญญาเป็นพลังสำคัญในการสร้างความเคลื่อนไหวที่คึกคักในหมู่นักวิชาการไทยที่ต้องการผลิตงานเป็นภาษาไทยเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาชาติไทย ทั้งนี้การตีพิมพ์อย่างกว้าง ๆ ให้กับนักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสชาตินิยมทางปัญญาว่าเป็น “นักวิชาการชาตินิยม” ในบทความนี้ อาจสร้างความขุ่นเคืองให้กับนักวิชาการที่ถูกกล่าวถึงพร้อมกับปฏิเสธไม่เห็นด้วยกับการตีพิมพ์ของผู้เขียนในโลกวิชาการไทย “ชาตินิยม” เป็นคำพิเศษ ที่มีความหมายขัดแย้งในตัวเองอย่างน่าฉงน โดยความหมายของคำนี้ขึ้นอยู่กับจุดยืนของนักวิชาการแต่ละคน สำหรับนักวิชาการที่มีความคิดเห็นก้าวหน้าในสายมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์แล้ว “ชาตินิยม” มักถูกผูกติดกับชุดคำและความหมายในแง่ลบ อาทิ ความคับแคบ คลั่งชาติ ความเป็นไทยที่ล้าหลัง ความรักชาติอย่างไร้สติ ในส่วนของนักวิชาการอนุรักษ์นิยมมักมองว่า “ชาตินิยม” เป็นพลังในแง่บวก ความรักชาติ การรู้จัก และสืบทอดความเป็นไทยจะเป็นพลังที่ผลักดันชาติไทยพัฒนา นอกจากนี้ผู้เขียนตระหนักว่าจินตนาการต่อ “ชาติ” ของนักวิชาการแต่ละคนก็ย่อมมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป²⁰ การตีพิมพ์ “นักวิชาการชาตินิยม” ในบทความนี้จึงเป็นเพียงการนิยามอย่างกว้าง ๆ ถึง กลุ่มนักวิชาการที่ต้องการผลิตความรู้เพื่อความก้าวหน้าของสังคมไทย โดยตระหนักถึงบทบาทความสำคัญของตนในฐานะนักวิชาการที่มีภาระความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ กระแสชาตินิยมทางปัญญานี้แพร่กระจายและมีอิทธิพลอย่างมากต่อวงวิชาการไทยในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 จนนำมาสู่การผลิตผลงานชิ้นเอกที่สร้างชื่อให้กับนักวิชาการชาตินิยมหลาย ๆ ท่าน อาทิ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ศรีศักร วัลลิโภดม จักรทิพย์ นาถสุภา และ อานันท์ กาญจนพันธุ์ เป็นต้น

บทสรุปชวนถกเถียงอย่างสร้างสรรค์

บททดลองนำเสนอว่าด้วยพัฒนาการอุดมศึกษาไทยภายใต้สงครามเย็นขึ้นนี้ต้องการกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงในวงวิชาการไทยถึงพัฒนาการของอุดมศึกษาจาก

²⁰ ดูรายละเอียดความแตกต่างทางความคิดและจินตนาการต่อชาติและสังคมไทย ของนักวิชาการ ที่กล่าวถึงในบทความนี้ เช่น นิธิ จักรทิพย์ และ ศรีศักร เป็นต้น ได้จาก ไชยยันต์ ไชยพร (2557); จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ (2539); อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2539); จุลสารไทยคดีศึกษา (2541).

หลากหลายมุมมอง ด้วยตระหนักว่าการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้คู่มือของหน่วยงานการศึกษาภาครัฐและอิทธิพลความคิดของนักบริหารการศึกษา ที่อาศัยทฤษฎีตะวันตก และเครื่องมือทางสถิติอย่างฉาบฉวยและผิวเผิน โดยไม่ทำความเข้าใจปรัชญาความคิดที่กำกับทฤษฎีและเครื่องมือเหล่านั้น ทั้งยังละเลยการมองพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทย อาทิ ข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล โครงสร้างของอุดมศึกษาไทย และพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่ต้องมุ่งสนองสังคมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จำต้องคำนึงถึงในการนำทฤษฎีและสถิติมาปรับใช้กับความเป็นจริงของสังคมไทย กระทั่งก่อให้เกิดปัญหามากมาย ในแง่หนึ่งความชอบธรรมในการใช้อำนาจของหน่วยงานการศึกษาภาครัฐและอิทธิพลความคิดของนักบริหารการศึกษาในการจัดการอุดมศึกษาไทย โดยไม่ฟังเสียงจากชุมชนวิชาการนั้น ได้รับความชอบธรรมจากประวัติศาสตร์พัฒนาการอุดมศึกษาไทยที่ถูกผลิตขึ้นโดยนักวิชาการศึกษาที่มองไม่เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับการเมืองและสังคมไทย ทั้งยังมองไม่เห็นพลักภายนอกที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุดมศึกษาไทย หาใช่บทบาทของภาครัฐและแนวคิดการบริการการศึกษาอันเลิศเลอที่ทำให้อุดมศึกษาไทยพัฒนาอย่างมีคุณภาพ อย่างน้อยก็ในยุคสงครามเย็น

ประวัติศาสตร์ของพัฒนาการความรู้เกี่ยวกับการจัดการบริหารการศึกษาไทย และความรู้ทางสถิติเองก็ชี้ให้เห็นว่า ศาสตร์ทั้งสองนี้เพิ่งมีอายุอานามไม่มากเท่าไรนัก กล่าวคือทั้งสองศาสตร์นี้เริ่มเข้ามาตั้งรากฐานในประเทศไทยอย่างเป็นระบบภายใต้บริบทสงครามเย็นในยุคต้นทศวรรษ 2500 พร้อมไปกับการพัฒนาคณะด้านศึกษาศาสตร์ และการเรียนการสอนด้านสถิติในสังคมไทยด้วยความช่วยเหลือและอิทธิพลจากสหรัฐอเมริกา

ในโลกวิชาการระดับนานาชาติที่การศึกษาเกี่ยวกับสงครามเย็นกำลังเฟื่องฟูอยู่ในขณะนี้ งานศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ถูกผลิตขึ้นโดยนักวิชาการระดับแนวหน้าของสหรัฐอเมริกาได้ชี้ให้เห็นถึงโคกนาฏกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในประเทศต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการรับเอาความรู้ตะวันตก โดยเฉพาะ ความรู้ด้านสถิติที่สร้างตัวชีวิตต่าง ๆ จากสหรัฐอเมริกามาใช้โดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานความเป็นจริงในแต่ละประเทศ (Engerman, 2007) หากอุดมศึกษาไทยจะพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงแล้ว การตั้งคำถามและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอุดมศึกษาไทยจากมุมมองหลากหลายสาขาวิชาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงหายนะที่อาจเกิดมา

จากความผิดพลาดเพราะความเชื่อมั่นในความรู้ทางเทคนิค โดยไม่คิด “เชิงซ้อน” ถึงความซับซ้อนของพลังและปัจจัยหลากหลายที่มีผลต่อการพัฒนาอุดมศึกษาไทย การศึกษาวิจัยของนักวิชาการไทย ที่มีภูมิความรู้จากการศึกษาวิจัยด้านพัฒนาการศึกษาในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยระดับต้น ๆ ของโลก ทั้งยังมีผลงานตีพิมพ์เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของการพัฒนาอุดมศึกษาไทยที่ถูกขับเคลื่อนด้วย “วัฒนธรรมการหยิบยืม” (borrowing culture) แบบไทย ๆ ที่ฉาบฉวย และถูกกำกับด้วยความคิดเรื่อง “ความเป็นไทย” ที่คับแคบ จนนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่เน้นอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) แบบไทย ๆ ที่กลายเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความรู้เชิงวิพากษ์ ในทางกลับกัน วัฒนธรรมการหยิบยืมดังกล่าวกลับช่วยให้เกิดการขยายตัวของการสร้างวิธีคิดและระบบการบริหารการศึกษาแบบราชการผสมเอกชนที่ลึกลับและเทอะทะ จนไม่ตอบสนองต่อความเป็นจริงของอุดมศึกษาไทย นอกจากนี้การศึกษาวิจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าความคิดเรื่องการปฏิรูปการศึกษาในระดับอุดมศึกษามักเกิดจากแรงผลักดันภายนอกประเทศไทย ที่มาจี้ให้รัฐและนักการศึกษาไทยเคลื่อนไหว เพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันจากภายนอก อาทิ การจัดอันดับในระดับนานาชาติ ดังนั้นในแง่หนึ่ง ความคิดเรื่องการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยโดยรัฐและนักการศึกษาจึงไม่ได้มีแรงผลักดันหลักมาจากพลวัตภายในประเทศไทยทั้งยังไม่ได้มองจากพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทย การพัฒนาการศึกษาจึงสร้างความอ่อนแอเปลี่ยนให้กับอุดมศึกษาไทย กระทั่งทำให้อุดมศึกษาไทยขาดคุณภาพอย่างที่เราควรจะเป็น (Rattana, 2015; พิมพ์ชนก พุกสุข และวราณา วรรณยางกูร, 2559) นำเสียดายที่องค์กรรัฐที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา อาจารย์ในรั้วมหาวิทยาลัย และนักวิชาการในสายศึกษาศาสตร์ส่วนใหญ่คงไม่ได้อ่านงานวิจัยเหล่านี้

เอกสารอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2529). **สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสังคมไทย: กำเนิดและพัฒนาการจากอดีต-ปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสังคมไทย.
- แก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2559). **มานุษยวิทยาจักรวรรดิ: การประดิษฐ์ “หมู่บ้านชนบท” และกำเนิดมานุษยวิทยาไทยในยุคสงครามเย็น** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เกริกศักดิ์ กองศิลป์. (2514). ประมวล 22 ปีของความช่วยเหลือทางวิชาการของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 8(3), 6-16.
- จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์. (2539). **เมืองไทยในความคิดและความใฝ่ฝันของศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุลสารไทยคดีศึกษา 14 (พฤษภาคม 2541).
- ชลิต แนวนพนิช. (2517). อาสาสมัครสันติภาพอเมริกัน: ผักชีโรยหน้าของอาณานิคมแผนใหม่, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 12(7), 36-44.
- ไชยยันต์ ไชยพร. (2527). **นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน/กับวิกฤตการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- จิตติพล ปัญญาธิปนนท์. (2018). **ประกันคุณภาพการศึกษาไทย : ตัวช่วยหรือตัวถ่วง อ. มหาวิทยาลัย?** สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561, จาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-42916401>.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2517). อาณานิคมทางปัญญา: เอ.เอฟ.เอส. จะยุบหรือไม่ยุบ, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 12(7), 51-55.
- ธีรเวทย์ ประมวญรัฐกร. (2515). นักวิจัยสายลับหรือนักวิจัยทางวิชาการ, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 10(3), 12-17.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). **สถานภาพความรู้ทางประวัติศาสตร์เรื่องรัฐและรัฐบาลไทย**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2525). **วัฒนธรรมกรรมพิภพวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). **และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิมพ์ชนก พุกสุข และวณา วรรณยางกูร. (2559). **รัตนา แซ่เล้า อำนาจนิยมใน ‘การศึกษาไทย’ สังคมที่กล่อมให้คนเชื่อ**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2561, จาก <https://www.matichon.co.th/news/136165>.
- ไพจิตร เอื้อทวีกุล. (2509). สังคมไทยและการศึกษาแผนตะวันตก, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 4(3), 7-21.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2516). **พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2555). “การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์”, ใน **การวิจัยทางการศึกษา: หลักและวิธีการสำหรับนักวิจัย**. ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และ สาลี ทองจิวิ (บรรณาธิการ). (พิมพ์ครั้งที่ 7), 161-177. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิการศึกษาไทย-อเมริกัน. (2529). **จากการแลกเปลี่ยนความรู้ไปสู่ความเข้าใจที่ดีต่อกัน: 36 ปีของโครงการฟูลไบรท์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาไทย-อเมริกัน.
- แรนซัม, เดวิด. (2517). จักรวรรดินิยมทางภาษา (ทรงยศ แวงหงษ์, ผู้แปลและเรียบเรียง). **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 12(7), 45-50.
- วารินทร์ วงหาญเซาว์. (2513). ปัญหาสำคัญของงานวิจัยในประเทศไทย, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 8(3), 18-28.
- วารุณี ไอสถารมย์. (2533). **พัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทย: การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดทำแผนระยะยาวทบวงมหาวิทยาลัย.

- วิทยากร เขียวกุล. (2513). ปัญหาของคนหนุ่มสาวในโลกที่สาม, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 8(2), 12-16.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2534). **สยามประเทศ: ภูมิหลังของประเทศไทย ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงสมัย กรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2499). **สังคมศาสตร์กับประเทศไทย: ประมวลบทความว่าด้วยสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ และการนำสาขาวิชาเหล่านั้นมาใช้ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานค้นคว้า มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์.
- สถานวิจัยมหาวิทยาลัยคอร์เนล. (2496). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงมหาดไทย กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, มท. 0201.2.1/375 กล่อง 11 เรื่อง โครงการศึกษาอบรมระเบียบและวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์ สังคม.
- สมโชติ วีรภัทรเวช. (2550). **พัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทย พ.ศ.2459-2500** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2503). **โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย: (คำแปล) รายงานของคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2513). การวิจัยทางวิชาการหรือการจารกรรม, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 8(3), 3-5.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2513). คำประกาศของความรู้สึกใหม่, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 8(2), 3-5.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2509). อิทธิพลฝรั่ง, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** 4(3), 2-6.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). **ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน: ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2530). **ความคิดและความเคลื่อนไหวทางสังคม: แนวทางการศึกษาทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2539). **สังคมไทยตามความคิดและความใฝ่ฝัน ในงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). ไทยศึกษาในสังคมศาสตร์อเมริกัน, ใน **ทวนคลื่นความคิด กังสดารวบรวมไทยศึกษา**, 13-72. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Anderson, Benedict. (1978). "Studies of the Thai State: The State of Thai Studies", In Eliezer B. Ayal (Ed.), **The Study of Thailand: Analyses of Knowledge, Approaches, and Prospects in Anthropology, Art History, Economics, History, and Political Science**, 194-247. Athens, OH: Ohio University Center for International Studies, Southeast Asia Program.

Association for Diplomatic Studies and Training. (n.p.) "James L. Woods, Research Analysis Division, Department of Defense, Bangkok (1964-1967) and Advisor, ARPA Unit, Bangkok (1969-1973)" interviewed by Charles Stuart Kennedy, In **Thailand: Country Reader**, 217-226. Arlington, VA: Association for Diplomatic Studies and Training. Retrieved April 20, 2018, from <http://adst.org/wp-content/uploads/2012/09/Thailand.pdf>.

Basic MSA Education Policy and Operational Methods in the Far East. (n.d.). Cornell University Library, Lauriston Sharp Papers, (ca. 1940-1990); Box 79: MSA.

Business Research Ltd. (1961a) **English Books on Mainland China**. The U.S. National Archives; RG 0306: U.S. Information Agency; Entry# P 78: International Survey Research Reports; 1953-1964; Container# 26; IRI TH 10; A Study of University Student Attitudes in Thailand.

Business Research Ltd. (1961b) **General Evaluation of USIS**

“Thai Translations”. The U.S. National Archives; RG 0306: U.S. Information Agency; Entry# P 78: International Survey Research Reports; 1953-1964; Container# 26; IRI TH 10; A Study of University Student Attitudes in Thailand.

Darwin, Charles. (1954). **Report of Sir Charles Darwin on Thailand.**

n.p.: n.p. Retrieved April 21, 2018, from <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001571/157154eb.pdf>

Denius, Elizabeth. (2011). **Changing course: Southeast Asia Peace Corps volunteers have fond memories of their service.** Retrieved April 20, 2018, from <https://www.niutoday.info/2011/03/03/changing-course-southeast-asia-peace-corps-volunteers-have-fond-memories-of-their-service>.

Economic Survey Mission to Southeast Asia. (1971). “Needs for United States Economic and Technical Aid in Thailand”, In Samuel P. Hayes (Ed.), **The Beginning of American Aid to Southeast Asia: The Griffin Mission of 1950.** Lexington, MA: Heath Lexington Books.

Engerman, David. (2007). American Knowledge and Global Power, **Diplomatic History.** 31(4), 599-622

International Bank for Reconstruction and Development. (1963). **A Public Development Program for Thailand.** Baltimore: Johns Hopkins Press. (Original work published 1959)

Kasem Udyanin and Smith, Rufus D. (1953). **The Public Service in Thailand: Organisation Recruitment and Training.** Chicago, IL: Public Administration Clearing House.

Lauriston Sharp's letter to Cleon O. Swayzee. (1954). Cornell University Library, Lauriston Sharp Papers, (ca. 1940-1990); Box 1: SEA FORD FDN 1954; Lauriston Sharp's letter to Cleon O. Swayzee (Director of Research, Ford Foundation) on 20 April 1954.

Lengyel, Peter. (1986). **International Social Science: The UNESCO Experience**. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

Lind, Andrew W. (1961). A Social Science Research Program for Chulalongkorn University, **The Journal of Social Sciences**. 1, 11-30.

Mason, Edward S. & Asher Robert E. (1973). **The World Bank since Bretton Woods**. Washington, DC: Brookings Institution.

Muscat, Robert J. (1990). **Thailand and the United States: Development, Security and Foreign Aid**. New York: Columbia University Press.

Peace Corps Volunteer 1, no. 2 (December 1962). Retrieved April 20, 2018, from <http://www.friendsofthailand.org/digitalarchives/PeaceCorpsDocs/PeaceCorpsVolunteer/02Dec1962.pdf>.

Rattana Lao. (2015). **A Critical Study of Thailand's Higher Education Reforms: The Culture of Borrowing**. London: Routledge.

Rattana Lao. (2018). **Thai Universities Must Look Beyond Ranking**. Retrieved April 22, 2018, from <https://moderndiplomacy.eu/2018/02/23/thai-universities-must-look-beyond-ranking>.

Skinner, G. William & Kirsch, A. Thomas. (1975). **Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp**. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Thongchai Winichakul. (1995). Changing Landscape of the Past: New Histories in Thailand since 1973, **Journal of Southeast Asian Studies**. 26(10), 99-120.

- Wakin, Eric. (1992). **Anthropology Goes to War: Professional Ethics and Counterinsurgency in Thailand**. Madison, WI: Center for Southeast Asian Studies, University of Wisconsin.
- Wells, Herman B. (1980). **Being Lucky: Reminiscences and Reflections**. Bloomington: Indiana University Press.